การจัดการความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าในพื้นที่ตำบลพลวงทอง อำเภอบ่อทอง จังหวัดชลบุรี

Conflict Management Between People and Wild Elephants in Ploung Thong Sub-District, Bo Thong District, Chonburi Province

โอฬาร ถิ่นบางเตียว (Olarn Thinbangtieo)[1]

ชนิดาภา แก้วจันทร์ (Chanidapa Kaewchan)[2]

[1]ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา จังหวัดชลบุรี

Political Science Department, Faculty of Political Science and Law, Burapha University, Chonburi Thailand

E-mail: olarn@go.buu.ac.th

Received: 13 November 2024

Revised: 31 March 2025

Accepted: 14 May 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าและแนวทางในการจัดการความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าในพื้นที่ตำบลพลวงทอง อำเภอบ่อทอง จังหวัดชลบุรี การศึกษาครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการรวบรวมข้อมูลจากการวิจัยจากเอกสาร เช่น เว็บไซต์ของสำนักข่าว อินเทอร์เน็ต หนังสือที่เกี่ยวกับพื้นที่ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความวิชาการ วารสารวิชาการ เป็นต้น และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้นำท้องที่ ได้แก่ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐ ตัวแทนเกษตรกร ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ นักวิชาการ และตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่ามีสาเหตุ ดังนี้ 1. การขยายตัวของชุมชนและการบุกรุกพื้นที่ป่า 2. การขยายตัวทางเศรษฐกิจสังคมและโครงสร้างการเมืองท้องถิ่น 3. การเพิ่มขึ้นของจำนวนช้างป่า และ 4. การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศที่ส่งผลกระทบต่อช้างป่า แนวทางในการจัดการความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่า สรุปสาระสำคัญ ดังนี้ 1. แนวทางการแก้ไขปัญหาระยะเร่งด่วน ผู้ว่าจังหวัดชลบุรีต้องมีนโยบายที่ชัดเจนในการแก้ปัญหาเร่งด่วน เร่งประสานกับนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี องค์กรปกครองท้องถิ่นในพื้นที่อำเภอบ่อทอง ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหา 2. แนวทางการแก้ไขปัญหาระยะยาว รัฐบาลต้องกำหนดปัญหาความขัดแย้งระหว่างช้างป่ากับ

คนให้เป็นวาระแห่งชาติ มีการกำหนดแผนยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาทั้งระบบ มีการบูรณาการร่วมกันในการแก้ไขปัญหาทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองท้องถิ่น ภาคเอกชน ภาควิชาการ และภาคประชาสังคม

คำสำคัญ: การจัดการความขัดแย้ง, คน, ช้างป่า, ชลบุรี

Abstract

The purpose of this research is to study the factors contributing to conflicts between the people and the wild elephants, as well as the guidelines for conflict management between people and the wild elephants in Ploung Thong Sub-District, Bo Thong District, Chon Buri Province. This research employs qualitative methods to collect data from various sources such as news websites, the internet, books related to the area, research papers, theses, academic articles, and journals, as well as through in-depth interviews. The main informants include local leaders such as village heads, sub-district headmen, community leaders, government officials, representatives of farmers in the area, academics, and representatives from relevant organizations.

The findings reveal that the factors contributing to conflicts between people and wild elephants are: 1. Community expansion and encroachment on forest areas, 2. Economic, social, and local political structural expansion, 3. An increase in the number of wild elephants, and 4. Ecosystem changes that affect wild elephants. The conflict management strategies between people and wild elephants are summarized as follows: 1. Urgent problem-solving measures: The governor of Chonburi must establish a clear policy to address urgent issues, coordinating with the president of the Chonburi Provincial Administrative Organization, local government agencies in Bo Thong District, and other relevant government agencies. 2. Long-term problem-solving measures: The government must elevate the conflict between wild elephants and humans to a national agenda. A strategic plan addressing the issue holistically should be developed, integrating efforts from the government, local administrative organizations, the private sector, academia, and civil society.

Keywords: Conflict Management, People, Wild Elephants, Chonburi

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สถานการณ์การความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่ามีแนวโน้มทวีความรุนแรงขึ้น พบว่าได้เกิดความขัดแย้งระหว่างช้างป่าออกมาทำร้ายชาวบ้านจนเสียชีวิตจำนวนมากและในขณะเดียวกันช้างป่าก็ที่ถูกทำร้ายจากฝีมือมนุษย์จำนวนไม่น้อย สถานการณ์ความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่ากลายเป็นสงครามโศกนาฏกรรมระหว่างมนุษย์กับสัตว์ จากในอดีตที่เรายอมรับว่าเป็นสัตว์คู่บ้านคู่เมือง - คู่บุญบารมีของพระมหากษัตริย์แต่วันนี้กลับกลายเป็นคู่ขัดแย้ง สถิติช่วง 6 ปีที่ผ่านมา พบว่าช้างป่าทำร้ายคนบาดเจ็บรวม 116 คน เสียชีวิต 135 คน จากข้อมูลพบว่าช่วง 3 ปีล่าสุด (2563 - 2565) มีเหตุการณ์ช้างป่าทำร้ายคนเสียชีวิตมากที่สุด ได้แก่ ปีงบประมาณ 2565 เสียชีวิตมากที่สุด 27 คน บาดเจ็บ 22 คน รองลงมาเป็นปี 2563 และ 2564 เสียชีวิตปีละ 24 คน จึงคาดการณ์ว่าจากเดิมมีช้างป่า 3,126 - 3,440 ตัว เป็น 3,500 - 3,600 ตัว สถิติช้างป่าทำร้ายคน 4 ปี ระหว่าง 2561 - 2564 เสียชีวิต 93 คน ส่วนความเสียหายอื่นเฉลี่ยปีละ 500 - 800 ครั้ง (Human Elephant, 2564) สถิติกรณีช้างป่าสร้างความเสียหายกับพี่น้องประชาชนบริเวณกลุ่มป่าตะวันออกระหว่างปี 2560 ถึง 2565 พบว่า

- มีช้างป่าออกหากินนอกเขตป่าอนุรักษ์มีจำนวนกว่า 8,997 ครั้ง
- ช้างป่าทำลายพืชผลทางการเกษตรของพี่น้องประชาชนกว่า 1,364 ครั้ง
- สร้างความเดือดร้อนและทำร้ายร่างกายพี่น้องประชาชนจนบาดเจ็บจำนวน 71 ครั้ง
- ทำร้ายร่างกายจนทำให้พี่น้องประชาชนถึงแก่ชีวิตจำนวน 39 ครั้ง (ญาณธิชา บัวเผื่อน, 2565)

ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างพื้นที่รอบเขตป่าอนุรักษ์ภาคตะวันออกหรือป่ารอยต่อ 5 จังหวัด ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา จันทบุรี ระยอง ชลบุรี และสระแก้วไม่ใช่เรื่องใหม่ แต่เป็นปัญหาที่มีอยู่อย่างต่อเนื่องยาวนานมาเป็นเวลาหลายปีและยังคงอยู่ระหว่างการแก้ไขและหาทางออกร่วมกัน โดยเฉพาะในช่วง 5 - 6 ปีที่ผ่านมาพบว่าช้างป่าที่ออกมาหากินในพื้นที่เกษตรกรรมของชาวบ้านมีจำนวนมากขึ้น และมีการเรียนรู้ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการอยู่อาศัยและหากินตลอดเวลา ทำให้ชาวบ้านได้รับผลกระทบทั้งความเสียหายจากกรณีช้างป่าลงมากินพืชไร่พืชสวนจนได้รับความเสียหาย ยิ่งกว่านั้นยังมีผู้เสียชีวิตและได้รับบาดเจ็บจากการถูกช้างป่าทำร้ายเป็นจำนวนมาก เช่นเดียวกับช้างป่าที่ถูกทำร้ายและเสียชีวิตจากการเผชิญหน้าระหว่างคนกับช้างเช่นกัน จนกลายความขัดแย้งที่ต่อเนื่องยาวนาน (กองบรรณาธิการ GreenNews, 2567)

จากสถิติ 5 ปีที่ผ่านมา ในภาคตะวันออก สถิติความสูญเสียของคนที่ถูกช้างป่าทำร้ายมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกปี

ปี	จำนวนผู้บาดเจ็บ	จำนวนผู้เสียชีวิต
2560	25	19
2561	19	19
2562	27	22
2563	11	24
2564	12	24
2565	22	27
2566	14	12

ไม่ใช่แค่คนที่บาดเจ็บหรือเสียชีวิตจากการถูกช้างป่าทำร้าย เพราะช้างป่าเอง เมื่อออกมาใช้ชีวิตอยู่นอกป่า ก็ได้รับอันตรายเช่นเดียวกัน เช่น ถูกรถชน โดนยิง ตกบ่อน้ำ และไฟช็อต โดยสถิติการบาดเจ็บและเสียชีวิตของช้างป่า ที่กรมอุทยานฯ ได้ทำการสำรวจไว้ มีดังนี้

ปี	จำนวนช้างป่าที่ได้รับบาดเจ็บ	จำนวนช้างเสียชีวิต
2560	10	8
2561	4	14
2562	13	26
2563	9	27
2564	9	26
2565	8	43
2566	10	10

จากสถิติกรณีช้างป่าออกนอกพื้นที่และสร้างความเสียหายให้กับประชาชนในภาคตะวันออก ของกรมอุทยานฯ ที่มีการสำรวจไว้ ตั้งแต่ปี 2561 - 2566 พบว่า

ปี	จำนวนช้างป่าออกนอกพื้นที่(ครั้ง)	จำนวนความเสียหาย (ครั้ง)
2561	2,399	942
2562	2,358	319
2563	4,761	1,371
2564	8,006	1,398
2565	16,376	1,510
ต้นปี 2566	3,353	954

ที่มา: The citizen.plus thai pbs, 2566

เขตรักษาพันธ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤาไนเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่มีช้างป่าอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ในประเทศไทย เพราะเป็นพื้นที่โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าในพื้นที่รอยต่อ 5 จังหวัด ภาคตะวันออก เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญสำคัญในฐานะมีพื้นที่ป่าไม้ ความสำคัญด้านระบบนิเวศ และเป็น แหล่งอาศัยของสัตว์ป่าหลากหลายชนิด มีพื้นที่ประมาณ 2,500 ตารางกิโลเมตร ระบบนิเวศ มีความ หลากหลายทางชีวภาพสูง ทำให้เกิดความหลากหลายของถิ่นที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิต มีทั้งพืชและสัตว์ป่าที่มี ความอุดมสมบูรณ์อาศัยอยู่อย่างหนาแน่น โดยเฉพาะ “ช้างป่า” เขาอ่างฤาไนมีประชากรช้างอาศัยอยู่เป็น จำนวนมากประมาณ 500 ตัว และพบว่าในช่วงปี 2559 - 2560 ที่ผ่านมา มีช้างออกนอกพื้นที่ของช้างป่า จำนวน 1,770 ครั้ง (มูลนิธิสืบนาคะเสถียร, 2563) โดยพื้นที่เขาอ่างฤาไนได้ครอบคลุมพื้นที่ จังหวัดสระแก้ว ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง จันทบุรี

พื้นที่ตำบลพลวงทอง อำเภอบ่อทอง จังหวัดชลบุรี ซึ่งก็เป็นพื้นที่ที่เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่าง คนกับช้างป่ารุนแรงอีกที่หนึ่งของประเทศ ด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่เป็นพื้นที่อยู่ชายขอบทางทิศ ตะวันออกของจังหวัดชลบุรี และอยู่ในพื้นที่โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าในพื้นที่รอยต่อ 5 จังหวัด (ภาคตะวันออก) มีอาณาเขต ติดต่อกับจังหวัดอื่น ๆ ถึง 3 จังหวัด ได้แก่ อำเภอท่าตะเกียบ จังหวัด ฉะเชิงเทรา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี และอำเภอเขาชะเมาจังหวัดระยองเป็นตำบลที่มีพื้นที่ป่าไม้ ซึ่งมีอยู่เล็กน้อยในจังหวัดชลบุรี มีลักษณะภูมิประเทศแบบลูกคลื่นลอนลาดถึงลอนชัน สลับเนินดิน และ ภูเขา มีเทือกเขาอ่างฤาไน เป็นแนวยาวอยู่ทางทิศตะวันออก ซึ่งยังคงมีสภาพเป็นป่าสมบูรณ์ เป็นพื้นที่ของ สัตว์ป่าและแหล่งต้นน้ำ (องค์การบริหารส่วนตำบลพลวงทอง, ม.ป.ป.) ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ เกษตรกรรม เช่น ปลูกยางพารา ปาล์มน้ำมัน อ้อย ผลไม้ พืชผัก พืชไร่ต่าง ๆ และเป็นพื้นหนึ่งที่มีปัญหาเรื่อง ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับช้างมาหลายกรณี เช่น กรณีช้างป่าทำร้ายพระจนมรณภาพ เหตุเกิดห่างจาก

วัดบุญญาวาส ม.8 ต.บ่อทอง อ.บ่อทอง จ.ชลบุรี ผู้เสียชีวิต คือ พระสุเทพ เร่งอนันท์ อายุ 52 ปี พระลูกวัดบุญญาวาส ในสภาพชิ้นส่วนร่างกายถูกช้างดึงฉีกขาดจนกระจายไปทั่ว ใกล้กันยังพบบาตรตกอยู่ในที่เกิดเหตุ สร้างความสลดใจแก่ผู้พบเห็น นอกจากนั้นยังพบรอยเท้าช้างเป็นจำนวนมาก (ผู้จัดการออนไลน์, 2563) ชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณดังกล่าวให้ข้อมูลว่าขณะนี้ได้มีช้างป่ากว่า 50 ตัว พากันลงจากเขาเข้ามาหากินในพื้นที่จนทำให้ชาวบ้านออกทำมาหาหากินด้วยความลำบาก พร้อมฝากวอนให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาดูแลและจัดการปัญหาช้างป่า เพราะขณะนี้ชาวบ้านต้องอยู่กันอย่างหวาดระแวงโดยเฉพาะในช่วงกลางคืนที่ไม่มีใครกล้าออกจากบ้านเพราะเกรงว่าจะถูกป่าทำร้าย (กลุ่มชาวบ้าน, 18 พฤษภาคม 2566, สัมภาษณ์)

ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างคนกับช้างป่าได้สร้างความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์เป็นอย่างมากและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทำให้ชาวบ้านต้องอยู่อย่างหวาดกลัวและปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างมีแนวโน้มทวีความรุนแรงมากขึ้นจากจำนวนช้างป่าที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วและยังไม่มีมาตรการที่จะแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากปรากฏการณ์ปัญหาข้างต้นเป็นสาเหตุสำคัญนี้ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาสถานการณ์ความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าในพื้นที่ตำบลพลวงทอง อำเภอบ่อทอง จังหวัด โดยผู้วิจัยได้กำหนดคำถามวิจัยหลัก ดังนี้ 1. อะไร คือ เหตุปัจจัยของความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่า 2.จากเหตุปัจจัยของความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าจะนำข้อเท็จจริงมาพัฒนาเป็นข้อเสนอในการจัดการความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าในพื้นที่ตำบลพลวงทอง อำเภอบ่อทอง จังหวัดชลบุรี ได้อย่างไรบ้าง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์การจัดการความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าในพื้นที่ตำบลพลวงทอง อำเภอบ่อทอง จังหวัดชลบุรี

2. เพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดการความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าในพื้นที่ตำบลพลวงทอง อำเภอบ่อทอง จังหวัดชลบุรี

ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยได้กำหนดบริเวณพื้นที่ตำบลพลวงทอง อำเภอบ่อทอง จังหวัดชลบุรี เป็นพื้นที่ที่เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่ารุนแรงอีกที่หนึ่งในภาคตะวันออก ด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่เป็นพื้นที่อยู่ชายขอบทางทิศตะวันออกของจังหวัดชลบุรี อยู่ในพื้นที่โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าในพื้นที่ป่ารอยต่อ 5 จังหวัด (ภาคตะวันออก) อันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีอาณาเขต ติดต่อกับจังหวัดอื่น ๆ ถึง 3 จังหวัด ได้แก่ อำเภอท่าตะเกียบ จังหวัดฉะเชิงเทรา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี และอำเภอเขาชะเมา จังหวัดระยอง มีลักษณะภูมิประเทศแบบลูกคลื่นลอนลาดถึงลอนชัน สลับเนินดิน และภูเขา

มีเทือกเขาอ่างฤาไนเป็นแนวยาวอยู่ทางทิศตะวันออก ซึ่งยังคงมีสภาพเป็นป่าสมบูรณ์เป็นพื้นที่ของสัตว์ป่าและแหล่งต้นน้ำ

ขอบเขตด้านเนื้อหาการศึกษา

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาการศึกษาหาเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าและศึกษาหาแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าในพื้นที่ ตำบลพลวงทอง อำเภอบ่อทอง จังหวัดชลบุรี

ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินการศึกษา เนื่องจากวิจัยเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพแนวประวัติศาสตร์ (historical qualitative research) เพื่อทำความเข้าใจพลวัตรของปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าในพื้นที่ตำบลพลวงทอง อำเภอบ่อทอง จังหวัดชลบุรี การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจะกำหนดขอบเขตเวลาในการศึกษาใช้ข้อมูลย้อนหลังถึงปี พ.ศ. 2556 จนถึง พ.ศ. 2566 เนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าวพื้นที่ตำบลพลวงทองได้มีช้างป่าบุกรุกเข้ามาทำลายทรัพย์สิน พืชผลทางการเกษตร อีกทั้งทวีความรุนแรงเพิ่มมากยิ่งขึ้นถึงขั้นทำร้ายชาวบ้านให้ได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิตตามสถิติที่ผู้วิจัยได้นำเสนอข้างต้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. คาดว่าผลการศึกษาครั้งนี้เข้าใจสถานการณ์การความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่า ในพื้นที่ตำบลพลวงทอง อำเภอบ่อทอง จังหวัดชลบุรี

2. คาดว่าผลการศึกษาในครั้งจะได้แนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดการความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่า ที่จะเป็นประโยชน์แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และประชาชนในพื้นที่สำหรับการการจัดการความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่า ในพื้นที่ตำบลพลวงทอง อำเภอบ่อทอง จังหวัดชลบุรี

3. คาดว่าผลการศึกษาจะได้องค์ความรู้ใหม่ในระดับพื้นที่เกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่า

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแนวประวัติศาสตร์ (historical qualitative research) โดยใช้กรณีศึกษา (case study) เป็นตัวแทนของการศึกษาในลักษณะหน่วยของการ (unit of analysis) โดยในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีขั้นตอนกระบวนการศึกษาประกอบด้วยหัวข้อสำคัญ ดังนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยจะอาศัยวิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ รูปแบบ คือ

1) การศึกษาเอกสาร เอกสารที่จะใช้ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.1) เอกสารชั้นต้น (primary data) เป็นข้อมูลที่ยังไม่ได้ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ข้อมูลในส่วนนี้ได้มาจากการเก็บรวบรวมเอกสารที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่า เช่น เว็บไซต์ สำนักข่าว อินเทอร์เน็ต หนังสือที่เกี่ยวกับพื้นที่ เป็นต้น

1.2) เอกสารชั้นรอง (secondary data) เอกสารที่มาจากการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลในระดับหนึ่ง เช่น งานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความวิชาการ วารสารวิชาการความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่า เป็นต้น

2) การสัมภาษณ์ วิธีการสัมภาษณ์ที่จะใช้ในการวิจัยนี้มีลักษณะเป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structure interview) โดยอาศัยแนวการสัมภาษณ์ (interview guide) เป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์มีรูปแบบต่าง ๆ คือ

2.1) การสัมภาษณ์รายบุคคล จะใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-dept interviews) เพื่อให้ได้ข้อมูลเป็นการสัมภาษณ์ผู้ที่สามารถให้ข้อมูลหลัก (key-informants) ประกอบด้วย

2.1.1) ผู้นำท้องที่ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ผู้นำชุมชน

2.1.2) เจ้าหน้าที่รัฐ

2.1.3) ประชากร (ตัวแทนเกษตรกรและประชาชนที่อยู่ในพื้นที่)

2.2.4) นักวิชาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2.2) การสัมภาษณ์กลุ่ม (group interview) เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของประเด็นประวัติศาสตร์บอกเล่าเกี่ยวกับชุมชน ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่า และแนวทางข้อเสนอแนะในการแก้ไข ในลักษณะการตรวจทานข้อมูลและความทรงจำของผู้ให้ข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพโดยผู้วิจัยจะใช้หลักการสามเส้า (triangulation) โดยใช้วิธีการดังนี้ เป็นการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) การตรวจสอบว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มาถูกต้องหรือไม่ จะเน้นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งต่าง ๆ มีความเหมือนกันหรือไม่ ซึ่งถ้าทุกแหล่งข้อมูลพบว่าได้ข้อค้นพบมาเหมือนกันแสดงว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มามีความถูกต้องโดยมีการพิจารณาหลักฐานที่ยืนยันว่าข้อมูลส่วนใดที่ได้มาเหมือนกันจนเกิดความอิ่มตัวของข้อมูลและมีการตรวจสอบข้อมูลเป็นไปตามหลักการทางทฤษฎีอย่างเคร่งครัด

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยมีกระบวนการดำเนินการสำคัญ ดังต่อไปนี้ 1. การจัดระเบียบข้อมูล (data organizing) เป็นกระบวนการจัดการ ด้วยกรรมวิธีต่าง ๆ เพื่อทำให้ข้อมูลเป็นระเบียบทั้งในทางกายภาพและในเชิงเนื้อหาในการนำเสนอข้อมูลอย่างเป็นระบบในขั้นตอนต่อไป 2. การแสดงข้อมูล (data display) เป็นกระบวนการนำเสนอข้อมูล จะนำเสนอในรูปแบบของพรรณนา ซึ่งเกิดขึ้นจากการเชื่อมโยงข้อมูลเข้าด้วยกัน ตามตัวแบบการวิเคราะห์ เพื่อบ่งบอกเรื่องราวหรือรายละเอียดของสิ่งที่ศึกษาตาม

ความหมายที่ข้อมูลแสดงออกมา และ 3. การหาข้อสรุป การตีความและการตรวจสอบความถูกต้องตรงประเด็นของผลการวิจัย (conclusion, interpretation and verification) เป็นกระบวนการหาข้อสรุปและการตีความหมายของผลการศึกษา เพื่อให้ได้ข้อค้นพบการวิจัยรวมถึงการตรวจสอบว่าข้อสรุปหรือความหมายที่ได้นั้นมีความถูกต้องตรงประเด็นและน่าเชื่อเพียงใดข้อสรุปและสิ่งที่ตีความออกมานั้นอาจจะอยู่ในรูปของคำอธิบายตัวแบบการวิเคราะห์และแนวคิดทฤษฎี

สรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1. เพื่อวิเคราะห์การจัดการความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าในพื้นที่ตำบลพลวงทอง อำเภอบ่อทอง จังหวัดชลบุรี การศึกษาพบว่าสามารถสรุปค้นค้นพบได้ ดังนี้

1. การขยายตัวของชุมชนและการบุกรุกพื้นที่ป่า (บ้านคน - บ้านช้าง)

การศึกษาพบว่าประวัติศาสตร์ชุมชนพบว่าพื้นตำบลพลวงทองในอดีต คือ พื้นที่ป่าดงดิบ มีสัตว์ป่าชุกชุมเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าและมีชาวบ้านอาศัยอยู่น้อยมาก มีการดำรงชีวิตโดยการหาของป่า ล่าสัตว์ป่าและปลูกพืชผักเลี้ยงชีพ มีลักษณะเศรษฐกิจแบบยังชีพ มีการจัดการปกครองกันเองในชุมชนบนพื้นที่ฐานวัฒนธรรมชุมชน ในอดีตชาวบ้านไม่ได้มีปัญหาระหว่างช้างป่ากับคน ต่างคนต่างอยู่บ้านคนบ้านช้าง คือบ้านป่าเดียวกัน แต่หลังจากมีนโยบายของรัฐให้มีการสัมปทานป่าไม้และทำเหมืองแร่พลวง ได้เกิดการอพยพของประชากรจากถิ่นอื่นเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่เกิดการบุกรุกที่ดินเพื่อสร้างพื้นที่ทำกินและสร้างที่อยู่อาศัยตามชายขอบป่า การเพิ่มของจำนวนประชากรที่ครอบครองและอาศัยอยู่รอบพื้นที่ส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ทำให้เกิดการลักลอบตัดไม้ นำมาสู่การขยายตัวของชุมชนตามลำดับ (กลุ่มชาวบ้าน, 18 พฤษภาคม 2566, สัมภาษณ์) และได้มีการปรับวิถีการผลิตแบบใหม่จากวิถีการผลิตแบบยังชีพไปสู่การผลิตเพื่อขายในระบบตลาดแบบการค้าในระบบเศรษฐกิจทุนนิยม มีการปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวมากขึ้น เช่น ยาง ปาล์มไร่มัน และ ไร้อ้อย ฯลฯ ทำให้พื้นที่ป่าไม้ (บ้านช้าง) ถูกบุกรุกอย่างกว้างขวางจากการขยายตัวของชุมชน การบุกรุกพื้นที่ป่ากระทบต่อถิ่นที่อาศัยของสัตว์ป่ารวมไปถึงช้างป่า เป็นจุดเริ่มต้นของปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าแต่สถานการณ์ในอดีตไม่รุนแรงอย่างปัจจุบัน (วีระพงศ์ โคระวัตร, 20 พฤษภาคม 2566, สัมภาษณ์)

2. การขยายตัวทางเศรษฐกิจสังคมและโครงสร้างการเมืองท้องถิ่น

การศึกษาพบว่าสภาพชุมชนตำบลพลวงทองหลังการปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตเข้าสู่ระบบตลาดและการปลูกพืชเชิงเดี่ยวมากขึ้นจากราคาพืชผลทางการเกษตรสูงขึ้น มีการบุกรุกพื้นที่ป่ามากขึ้นเพื่อทำสวนยาง ปาล์ม ไร่มัน และ ไร้อ้อย ฯลฯ สภาพชุมชนตำบลพลวงทองการขยายตัวทางเศรษฐกิจและสังคม มีการปรับโครงสร้างการเมืองท้องถิ่นเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพชุมชนนำไปสู่การตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลพลวงทองในฐานะองค์กรปกครองท้องถิ่นที่มีอำนาจหน้าที่ มีงบประมาณ ในการบริหารจัดท้องถิ่น บทบาทสำคัญขององค์กรปกครองท้องถิ่นในระยะต้น คือ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานโดยเฉพาะการสร้างถนน

และขยายไฟฟ้า พบว่าการสร้างถนนและขยายเขตไฟฟ้ามีผลต่อปัญหาระหว่างคนกับช้างป่าในพื้นที่เพิ่มมากขึ้นเพราะการตัดถนนบางเส้นทางทำให้สูญเสียสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และทำลายเส้นทางเดินหากินของช้างป่า อันมีผลสำคัญทำให้ช้างป่าต้องออกมาเร่ร่อน และสร้างความเดือดร้อนให้แก่ชีวิต และทรัพย์สินของชาวบ้านโดยทั่วไป หรือการขยายเขตไฟฟ้า การขยายไฟฟ้าส่งผลให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าอนุรักษ์หรือป่าสงวนแห่งชาติ ในการสร้างหรือการขยายไฟฟ้านั้นทำให้ต้องตัดต้นไม้ทิ้ง มีการนำเครื่องจักรและเครื่องยนต์เข้าไปทำงานในป่าสร้างความตกใจให้กับสัตว์ป่ารวมถึงช้างป่า และกระทบต่อแหล่งอาหารของสัตว์ป่าโดยเฉพาะช้างป่าที่มีความต้องการอาหารในปริมาณมาก ช้างป่าจึงออกมาแหล่งอาหารใหม่ ๆ บางครั้งเข้ามาในพื้นที่ชุมชนนำมาสู่ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่า การขยายตัวของชุมชนมีผลโดยตรงต่อช้าง ทั้งการกำจัดขนาดของพื้นที่ป่าเพื่อให้ช้างอยู่อาศัย พฤติกรรมช้างที่ปรับตัวหรือการทำเกษตรบริเวณรอบป่าทำให้ช้างออกมากินพืชผล จนเกิดปมความขัดแย้งระหว่างคนกับช้าง และมีแนวโน้มมากขึ้นในทุกปี (กลุ่มชาวบ้าน, 25 พฤษภาคม 2566, สัมภาษณ์)

3. การเพิ่มขึ้นของจำนวนช้างป่า

การศึกษาขอบศูนย์การเรียนรู้ช้างป่าตะวันออก หรือเรียก กลุ่มฟันน้ำนม กลุ่มภาคพลเมืองที่ศึกษาปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่ารอบกลุ่มป่าตะวันออก พบว่าปัจจุบันมีช้างอยู่ในป่าตะวันออก 500 - 600 ตัว (over population) เป็นจำนวนที่มากเมื่อเทียบสัดส่วนความเหมาะสมของพื้นที่ป่าต่อจำนวนช้างซึ่งอยู่ที่ 300 - 500 ตัวเท่านั้นกลุ่มป่ารอยต่อภาคตะวันออก มีพื้นที่ประมาณ 1,363,323.05 ไร่ พื้นที่รองรับที่เหมาะสมประมาณ 320 - 325 ตัว พบช้าง 592 ตัว ปัญหาการเพิ่มจำนวนช้างป่าเพราะขาดวงจรนักล่า (The citizen.plus thai pbs, 2566)

การศึกษาพบว่าในพื้นอำเภอบ่อทอง จ.ชลบุรี เป็นพื้นที่มีช้างป่าจำนวนมากเข้ามาในพื้นที่และมีผลกระทบมากกับชาวบ้านในชุมชนกลายเป็นปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่า โดยเฉพาะในตำบลพลวงทองพบปัญหาช้างป่ามากที่สุดในช่วงเดือนมกราคม - เดือนสิงหาคม เฉลี่ย 20 - 50 ตัวต่อสัปดาห์ โดยหมู่บ้านที่มีความถี่ของช้างป่าเข้ามามากที่สุด คือ หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 4 ตำบลพลวงทอง โดยช้างป่าจะออกมาจากพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤาไนผ่านป่าสงวนแห่งชาติ และป่าชุมชนเข้ามาในเขตพื้นที่ของบ้านเขาใหญ่ หมู่ที่ 5 เป็นส่วนใหญ่ โดยมีจุดที่ช้างออกมาจำนวน 6 จุดและกระจายไปทางหมู่บ้านอ่างผักหนามและบ้านคลองโคที่มีเขตติดต่อกัน และเริ่มมีการพบเห็นช้างในพื้นที่หมู่ที่ 7 บ้านหลุมมะนาว (วีระพงศ์ โคระวัตร, 25 พฤษภาคม 2566, สัมภาษณ์) เนื่องจากลักษณะของพื้นที่เชิงเขา มีพื้นที่กว้าง ช้างป่าอาศัยอยู่บริเวณดังกล่าว เวลาเย็นจะออกมาหากินและกลับเข้าในป่าได้ง่าย และในหมู่บ้านชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น สับปะรด ขนุน ไผ่ไต้หวัน และกล้วยซึ่งเป็นอาหารที่ช้างป่าชอบ ประกอบกับในป่าไม่มีอาหารและน้ำให้กับช้างป่าอย่างเพียงพอ) (สิบเอกอภิณพ มังกรแก้ว, 19 พฤษภาคม 2566, สัมภาษณ์) จึงทำให้ช้างป่าเข้ามาในหมู่บ้านเพื่อหาอาหารและน้ำมากและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น (รายงานผลการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาช้างป่าพื้นที่ป่ารอยต่อ 5 จังหวัดภาคตะวันออก: พื้นที่จังหวัดชลบุรี คณะทำงาน

ขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาช้างป่า พื้นที่ป่ารอยต่อ 5 จังหวัดภาคตะวันออก: พื้นที่จังหวัดชลบุรี สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนกรมการพัฒนาชุมชน 2563

การเพิ่มจำนวนของช้างป่าส่วนหนึ่งมาจากกระแสการอนุรักษ์สัตว์ป่า จากการรณรงค์เรื่องเกี่ยวกับการอนุรักษ์ช้างไทยของมูลนิธิต่าง ๆ เช่น มูลนิธิเพื่อนช้าง เป็นต้น รวมถึงการประกาศใช้พระราชบัญญัติเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขการทารุณกรรมสัตว์ ทั้งนี้ยังรวมถึงการปลูกฝังจิตสำนึกเกี่ยวกับเรื่องคุณูปการของช้างที่มีมาแต่โบราณในสมัยที่พระมหากษัตริย์ใช้ช้างในการทำศึกสงครามทำให้ช้างมีความรู้สึกของการมีคุณค่าในจิตสำนึกของประชาชนเป็นสัตว์พิเศษเป็นสัตว์ที่มีสถานะสูงกว่าสัตว์อื่นโดยทั่วไป ทั้งนี้ยังรวมไปถึงผลของพระราชบัญญัติที่ว่าด้วยการเลี้ยงและการครอบครองช้างจึงเป็นสาเหตุทำให้ช้างที่อยู่ในป่าเพิ่มจำนวนอย่างรวดเร็ว และบางส่วนถูกสันนิษฐานตั้งข้อสังเกตว่าเป็นช้างที่ถูกปล่อยออกจากฟาร์มเลี้ยงสู่ผืนป่าหลังจากธุรกิจล้มเหลว (กลุ่มชาวบ้าน, 29 พฤษภาคม 2566, สัมภาษณ์)

4. การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศที่ส่งผลกระทบต่อช้างป่า

การศึกษาพบว่าการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศ (ecological succession) ส่งผลกระทบต่อช้างป่าและนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าในพื้นที่ตำบลพลวงทอง โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ (human factor) เช่น การบุกรุกป่าเพื่อทำสวนยางพารา ทำสวนปาล์ม ทำถนน ขยายเขตไฟฟ้า การสร้างบ้านเรือน ฯลฯ ในพื้นที่ป่า ซึ่งมีผลทำให้สภาพแวดล้อมแปรเปลี่ยนไป ระบบนิเวศถูกทำลายกระทบต่อช้างป่า ทำให้สิ่งแวดล้อมบริเวณนั้นเปลี่ยนแปลงไป เช่น อุณหภูมิความเข้มข้นของแสงมากขึ้นเกิดภาวะโลกร้อน ในขณะที่จำนวนช้างป่าเพิ่มขึ้น สภาพแวดล้อมป่าเปลี่ยนเป็นไประบบนิเวศช้างป่ากลายเป็นสวน ถนน บ้านเรือนและชุมชน แหล่งอาหารไม่พอเพียง แหล่งน้ำไม่พอเพียง ไม่มีโป่งดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศทำให้สภาพภูมิอากาศโดยรวมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปมีผลทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของป่าทำให้ช้างมีพฤติกรรมที่หงุดหงิดและเกิดความดุร้ายง่าย สร้างความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่า

ในขณะที่ช้างป่ามีความสำคัญต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมทั้งในเชิงกายภาพและชีวภาพ ช้างป่าเป็นสัตว์กินพืชขนาดใหญ่ (mega-herbivore) ซึ่งหน้าที่หลักของสัตว์ชนิดนี้ในระบบนิเวศ คือ การเป็นผู้บริโภคอันดับแรก คอยควบคุมประชากรพืชอาหารไม่ให้เกินสมดุลในธรรมชาติ และอาจเป็นผู้กระจายเมล็ดพันธุ์ (seed disperser) หรือนักปลูกต้นไม้ให้กับพืชบางชนิด (mcconkey et al, 2017) อาจเรียกช้างป่าตามหน้าที่ในระบบนิเวศได้ว่าช้างเป็นสปีชีส์วิศวกร (engineering species) ที่มีความสามารถในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางกายภาพของระบบนิเวศให้เหมาะสมได้อีกด้วย ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงสภาพป่าของช้างเองก็มีส่วนช่วยในการลดปริมาณก๊าซเรือนกระจกหรือก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ (carbion dioxide, CO2) ในชั้นบรรยากาศได้อีกเช่นกัน

การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศที่ส่งผลกระทบต่อช้างป่า

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2. เพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดการความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าในพื้นที่ตำบลพลวงทอง อำเภอบ่อทอง จังหวัดชลบุรีจากผลการศึกษาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสัมภาษณ์กลุ่ม สามารถสรุปตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ได้ ดั้งนี้

1. แนวทางการแก้ไขปัญหาระยะเร่งด่วน

ผู้ว่าจังหวัดชลบุรีต้องมีนโยบายที่ชัดเจนในการแก้ปัญหาเร่งด่วนในการจัดการความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าในพื้นที่ตำบลพลวงทอง ประสานกับนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี องค์กรปกครองท้องถิ่นในพื้นที่อำเภอบ่อทอง ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องสนับสนุนงบประมาณในการการจัดการความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าในพื้นที่ตำบลพลวงทอง โดยเร่งประสานกำนัน - ผู้ใหญ่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบลพลงทอง และ อาสาสมัครในพื้นที่ จัดให้การตั้งชุดปฏิบัติการเฝ้าระวังและขับไล่ช้างป่าอย่างเร่งด่วน สนับสนุนงบประมาณให้อาสาสมัครในชุมชนเข้าร่วมชุดปฏิบัติการเคลื่อนที่เร็วลาดตระเวนพื้นที่ รวมถึงการให้คำแนะนำประชาชนในพื้นที่เกี่ยวกับการรับมือกับช้างป่า ตลอดจนให้การช่วยเหลือแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้าที่เกี่ยวกับช้างป่าที่เข้ามาในพื้นที่โดยต้องดำเนินการเชิงรุกมีแผนปฏิบัติการอย่างชัดเจน

ในภาพรวมทางจังหวัดชลบุรีต้องมีการร่วมมือกับภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และ ภาควิชาการในการจัดตั้งศูนย์เฝ้าระวังช้างป่าที่เข้ามาในพื้นที่ด้วยระบบเตือนภัยล่วงหน้าด้วยระบบเทคโนโลยีทันสมัย เช่น Internet of Things (IOT) และระบบ Artificial Intelligence (AI) เพื่อช่วยในการเฝ้าระวังติดตามแจ้งเตือนและรายงานจุดพบช้างป่า ต้องมีการประสานงานกับศูนย์ปฏิบัติการคชานุรักษ์ในการแก้ปัญหาระหว่างคนกับช้างป่าในพื้นที่ ตำบลพลวงทอง อำเภอบ่อทอง จังหวัดชลบุรี รวมทั้งสนับสนุนงบประมาณที่เพียงพอกับการบริหารจัดการเฝ้าระวังช้างป่า

ต้องมีจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือประชาชนที่ถูกช้างป่ารบกวนและจ่ายค่าชดเชยความเสียหายจุดที่ช้างป่าออกไปทำลายพืชผลทางการเกษตรอย่างเป็นธรรม สนับสนุนให้มีการจัดสร้างแหล่งอาหารช้างป่าและแหล่งน้ำเพิ่มขึ้นให้เพียงพอสำหรับช้างป่าให้เพียงพอกับจำนวนช้างป่าในพื้นที่รอยต่อ 5 จังหวัด (ภาคตะวันออก) โดยจัดทำโครงการปลูกพืชอาหารและขุดสระน้ำในป่าด้วยการประสานความร่วมมือกับภาคเอกชน และต้องมีมาตรการการแก้ไขปัญหาช้างป่าในเชิงปฏิบัติการเร่งด่วน ดั้งนี้

1) การเพิ่มพื้นที่ป่าเพื่อเพิ่มพื้นที่อาหารให้ช้างป่า เป็นการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุอย่างแท้จริง อาจมีบางฝ่ายมองว่าคนรุกป่า แต่ตนมองว่าปัญหามีไว้แก้ไข

2) การสร้างแนวป้องกันช้างป่า ที่ผ่านมามีการทำแนวรั้ว รั้วไฟฟ้า แนวคูขุด และกำแพงกั้น แต่ไม่สามารถกันช้างป่าได้ เนื่องจากช้างมีพัฒนาการ และงบประมาณที่ได้รับไม่ต่อเนื่อง ไม่เพียงพอ ยกตัวอย่างพื้นที่ปัญหามีความยาว 50 กิโลเมตร แต่ทำได้เพียง 20 กิโลเมตร มีช่องว่าง 30 กิโลเมตรก็ไม่สามารถเป็นแนวกันช้างได้

3) การจัดชุดเฝ้าระวังผลักดันช้างป่า ซึ่งมีทั้งเครือข่ายอาสาสมัคร และเจ้าหน้าที่ของกระทรวงฯ และในจำนวนผู้เสียชีวิตก็มีเจ้าหน้าที่ของกระทรวงฯ หลายท่าน ทั้งบาดเจ็บและเสียชีวิต

4) การช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากช้างป่าที่ออกมาสร้างความเดือดร้อน ทั้งเรื่องของเงินช่วยเหลือฉุกเฉิน กองทุนช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากสัตว์ป่า

5) การจัดการพื้นที่รองรับช้างป่าอย่างยั่งยืน

6) แก้ปัญหาอัตราการเพิ่มของช้าง 7 - 8% หรือ 10% ในพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ที่ทำให้อัตราการเกิดของช้างเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่พื้นที่ที่อยู่และพื้นที่ที่เป็นอาหารกลับมีอยู่เท่าเดิมหรือน้อยกว่าเดิม

องค์กรปกครองท้องถิ่นในพื้นที่ กำนัน - ผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนในเขตตำบลพลวงทองและพื้นที่ใกล้เคียงที่ประสบปัญหาช้างป่าต้องเร่งช่วยกันจัดทำแนวคูกั้นช้างป่าในจุดที่ล่อแหลมเป็นอันตรายในเส้นทางที่มีชาวบ้านใช้สัญจรเป็นประจำเพื่อป้องกันไม่ให้ช้างป่าออกมาทำร้าย และปลูกไผ่ป่าที่มีหนามให้มากขึ้นตลอดแนวคูกั้นช้าง จัดทำโครงการรั้วกระแสไฟฟ้า และต้องพิจารณาพื้นที่ที่เป็นสวนผลไม้ที่ช้างป่าลงมากินพืชผลเป็นประจำ กั้นพื้นที่ให้เป็นพื้นที่เฉพาะสำหรับช้าง และจัดให้มีชุดปฏิบัติการออกให้ความรู้ในการป้องกันช้างป่ากับประชาชนในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

2. แนวทางการแก้ไขปัญหาระยะยาว

การแก้ไขปัญหาระยะยาวรัฐบาลต้องมีความจริงใจในการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่า รัฐบาลต้องกำหนดปัญหาความขัดแย้งระหว่างช้างป่ากับคนให้เป็นวาระแห่งชาติ มีการกำหนดแผนยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาทั้งระบบ มีการบูรณาการร่วมกันในการแก้ไขปัญหาทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองท้องถิ่น ภาคเอกชน ภาควิชาการ และ ภาคประชาสังคม ปรับเปลี่ยนวิธีการปัญหาแบบสั่งการมาเป็นประสานเชื่อมร้อยในฐานะที่ทุกภาคส่วนเป็นหุ้นส่วนในการแก้ไขปัญหาการจัดการความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่า สร้างความรู้ความเข้าใจและทัศนคติที่ดีเพื่อการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับช้างป่า มีแผนปฏิบัติการสร้างแนวทางในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำเกษตรกรรมรอบพื้นที่ที่มีช้างป่าอาศัยอยู่ที่สมดุลกับระบบนิเวศช้าง เร่งปรับปรุงแก้ไขระเบียบของทางราชการ โดยหน่วยงานกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยมีแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนและรวดเร็วในการให้ความช่วยเหลือประชาชน ได้รับบาดเจ็บหรือเสียชีวิตจากช้างป่าหรือกรณีพืชผลทางการเกษตรได้รับความเสียหายถูกทำลาย หาทางเคลื่อนย้ายช้างป่าออกไปบ้างเมื่อมีปริมาณเพิ่มขึ้นมากเกินจำนวนแหล่งอาหารซึ่งมีไม่เพียงพอ และเคลื่อนย้ายหาที่อยู่ให้ช้างป่าใหม่สำหรับช้างป่ามีพฤติกรรมดุร้ายทำอันตรายให้ไปอยู่ในพื้นที่ที่จัดให้ใหม่โดยเฉพาะ

ในการกำหนดวาระแห่งชาติรัฐบาลต้องมีการกำหนดแผนปฏิบัติการแบบบูรณาการ (one plan) เชื่อมประสานทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการแก้ปัญหาคนกับช้างป่าเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันและการจัดการช้างป่าในมิติต่าง ๆ เช่น การเฝ้าระวังป้องกันโดยการสร้างแนวตรวจการณ์ช้างป่าในพื้นที่วิกฤต การจัดจ้างพนักงานเฝ้าระวังช้างป่า การสร้างและปรับปรุงสิ่งกีดขวางเพื่อป้องกันช้างออกนอกพื้นที่

การส่งเสริมชุมชนในพื้นที่เสี่ยงสร้างแนวป้องกันช้างป่ารวมไปถึงจัดการและถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านช้างป่า โดยการรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับช้างป่าตามแบบภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นต้น

รัฐบาลต้องมีการกำหนดแผนปฏิบัติการการจัดการพื้นที่ป่าที่สมดุลในระบบนิเวศช้าง มีการจัดพื้นที่การใช้ประโยชน์ (zoning) การปรับปรุงแหล่งน้ำแหล่งอาหารของช้างป่าและโป่ง ให้มีความอุดมสมบูรณ์เพื่อดึงช้างป่ากลับสู่ผืนป่าใหญ่ มีการกำหนดแผนปฏิบัติการการพัฒนาชุมชนเป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากช้างป่า เริ่มต้นจากการให้ความรู้ สร้างความเข้าใจให้แก่ชุมชนเรื่องพฤติกรรมของช้างป่าและการปฏิบัติต่อช้างทั้งท้องที่ท้องถิ่นและประชาชนในการอยู่ร่วมกันกับช้างป่า รวมทั้งสร้างเครือข่ายชุมชนอนุรักษ์ช้างป่า ส่งเสริมให้เกิดป่าชุมชนร่วมกับภาครัฐ สร้างกลุ่มอาสาสมัครเฝ้าระวังป้องกันและแจ้งเตือนภัยจากช้างป่า เป็นต้น (สำนักบริหารงานกลาง กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2566)

อภิปรายผลการวิจัย

จากข้อค้นพบในการศึกษาของผู้วิจัยเมื่อนำมาอภิปรายผลการวิจัยจากการศึกษาของนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศเกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้งระหว่างช้างป่ากับกับคน สามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้ การศึกษาของ พิเชฐ นุ่นโต, ชุติอร ซาวินี, มัทนา ศรีกระจ่าง และชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ (2561) ที่ศึกษาพบว่าปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่ามาจากพื้นที่ป่าที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมของช้างป่าลดน้อยลง เนื่องจากทุกแปรสภาพเป็นพื้นที่เกษตรกรรมพืชเชิงเดี่ยว เช่น ข้าวโพด มันสำปะหลังหรืออ้อย ทำให้ช้างป่าต้องออกมาหากินในพื้นที่เกษตรกรรมและพื้นที่ชุมชนรอบ ๆ ป่าแทนและส่งผลให้เกิดความเสียหายทั้งพืชพรรณ ทรัพย์สินมีค่าของชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่ที่ทับซ้อนสร้างความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่า สอดคล้องกับการศึกษาของผู้วิจัยที่พบว่าพื้นที่ตำบลพลวงทองมีการบุกรุกพื้นที่ป่าและมีสร้างระบบการผลิตแบบใหม่จากวิถีการผลิตแบบยังชีพไปสู่การผลิตเพื่อขายในระบบบตลาดแบบการค้าในระบบเศรษฐกิจทุนนิยม มีการปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวมากขึ้น เช่น ยาง ปาล์ม ไร่มัน และ ไร้อ้อย ฯลฯ ทำให้พื้นที่ป่าไม้ (บ้านช้าง) ถูกบุกรุกอย่างกว้างขวางจากการขยายตัวของชุมชน การบุกรุกพื้นที่ป่ากระทบต่อถิ่นที่อาศัยของสัตว์ป่ารวมไปถึงช้างป่า เป็นจุดเริ่มต้นของปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่า และสอดคล้องกับ Desai & Riddle (2558) ที่พบว่าปัญหาของช้างป่าเกิดจากการสูญเสียถิ่นที่อยู่อาศัยและถูกแบ่งออกเป็นพื้นที่ขนาดเล็ก (Habitat loss and fragmentation) ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ป่าออกเป็นไร่เกษตรกรรม การตัดถนนผ่านเข้าไปในป่าหรือการสร้างเขื่อนในป่าอนุรักษ์ก็ถูกจัดให้เป็นการทำให้พื้นที่ป่ามีคุณภาพลดลง ส่วนหนึ่งจะส่งผลให้ป่าใหญ่แตกออกเป็นหย่อมป่าขนาดเล็ก หรือในกรณีที่แย่ที่สุดป่าที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นอาจไม่เหมาะสมที่จะเป็นพื้นที่อยู่อาศัยของช้างป่าอีก เลยเป็นปัจจัยสำคัญที่นำสู่ปัญหาความขัดแย้งระหว่างช้างป่ากับคน และสอดคล้องกับงานของ Sukumar (2549) ได้ศึกษาพบว่าผืนป่าที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นอาจไม่เหมาะสมที่จะเป็นพื้นที่อยู่อาศัยของช้างป่าอีกเลยก็ได้ด้วยเหตุนี้การที่พื้นที่ป่าลดลงจึงเป็นสาเหตุหนึ่งของความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่า และสอดคล้องกับงาน Shaffer et al.,(2019)

ศึกษาพบว่างานอาสาผลักดันช้างซึ่งเป็นกิจกรรมใหม่ที่เกิดจากปัญหาช้างป่า การผลักช้างมีการใช้วิธีการและเครื่องมือต่าง ๆ ทั้งการสร้างเสียงหรือแสงสว่างตอนกลางคืนเพื่อให้ช้างตกใจกลัวและวิงหนีเริ่มประสบปัญหาจากการที่ช้างเริ่มคุ้นเคยกับกิจกรรมที่มนุษย์เคยใช้ขับไล่หรือทำให้ตกใจ เช่น การตะโกนไล่ การยิงปืนขึ้นฟ้าเพื่อสร้างเสียงดัง เสียงระเบิดปิงปอง คูกั้นช้าง รั้วไฟฟ้า ตลอดจนเสียงโดรนที่ถูกใช้เพื่อระบุตำแหน่ง สมาชิกกลุ่มทำงานอาสาพบว่าช้างเรียนรู้ที่จะเปลี่ยนแปลงเวลาออกหากินจากเดิมที่เคยออกหากินช่วง 6 โมงเย็นจนถึงช่วงพระอาทิตย์ขึ้น แต่เมื่อกลุ่มอาสาใช้เวลานี้เป็นเวลาปฏิบัติงาน ช้างก็ปรับพฤติกรรมและออกหากินดึกขึ้น เช่น 1 - 2 ทุ่ม และกลับเข้าป่าสายมากขึ้น

งานวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ณชัชชญา ทองจันทร์ และคณะ (2560) พบว่าปัญหาของช้างป่าเกิดจากจำนวนช้างป่าไม่สมดุลกับพื้นที่อยู่อาศัยเนื่องจากช้างป่ามีจำนวนเพิ่มขึ้นแต่พื้นที่อาศัยกับลดลงเรื่อย ๆ ที่อยู่อาศัยของช้างป่าจึงถูกทำลาย แหล่งอาหาร แหล่งน้ำ เนื่องจากเกิดจากการบุกรุกของมนุษย์เป็นบ่อเกิดแห่งความขัดแย้งระหว่างคนและช้างป่า และงานวิจัยของ ณัฐพล วงษ์รัมย์ และสมคิด สาลี (2560) พบว่าชุมชน ที่ได้รับผลกระทบจากช้างป่า ชุมชนดั้งเดิมประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก และมีถิ่นฐานอาศัยอยู่ในพื้นที่ป่า ทำให้จำนวนป่าไม้และสัตว์ป่าลดลงอย่างรวดเร็วเกิดการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติที่มีความขัดแย้งกับการเมือง เช่น ใช้เป็นแหล่งพักพิง หลบภัย หาอาหาร และล่าสัตว์ อีกทั้งยังมีการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าเพื่อการค้า มีการให้เอกชนเข้ามาทำสัมปทานป่าไม้ ทำให้ทรัพยากรทั้งป่าไม้และสัตว์ลดลงไปอย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น ชุมชนที่อาศัยอยู่รอบ ๆ ส่วนใหญ่ปลูกพืชผลทางการเกษตร ทำให้ช้างป่าออกมาหากินเหยียบย่ำในพื้นที่ทำการเกษตร ก่อให้เกิดความเสียหายเป็นอย่างมาก และเหตุผลที่ช้างป่าออกมาหากินนอกผืนป่านั้นเกิดจากในป่า มีอาหารไม่เพียงพอ ไม่หลากหลาย โตไม่ทัน เกิดจากฝีมือของมนุษย์ที่เข้าไปเบียดเบียนธรรมชาติ จากความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่ามีความรุนแรงเพิ่มขึ้น อีกทั้งยังมีการทำลายทรัพย์สิน รวมถึงชีวิตของผู้คน

และยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ปิยะนันท์ มูลตรีมา (2560) ได้ศึกษาข้อเสนอการแก้ปัญหาการอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนและช้างป่าในพื้นที่การพัฒนา 2 กระแส พบว่า แผนการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและการอนุรักษ์ธรรมชาติมีผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ เกิดจากการเปิดพื้นที่ให้เป็นที่อยู่อาศัยโดยพึ่งการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการอนุรักษ์พื้นที่ป่า ทำให้สัตว์ป่าต่าง ๆ ก็ได้รับผลกระทบเช่นกัน โดยเฉพาะ “ช้างป่า” จนทำให้เกิดปัญหาหรือเกิดความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าขึ้น การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม ในพื้นที่ทำให้สิ่งแวดล้อมและสภาพพื้นที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

จากการศึกษาครั้งนี้มีข้อค้นพบแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งรวม 2 แนวทาง อันได้แก่ แนวทางการแก้ไขปัญหาระยะสั้น คือ การสร้างหอคอยคอยเฝ้าระวัง การล้อมรั้วลวดหนามหรือรั้วไฟฟ้า การปลูกพืชสมุนไพร การเลี้ยงผึ้งหรือเลี้ยงสัตว์ที่มีกลิ่นสาป การเคาะลำไม้ไผ่ ให้เกิดเสียงดังไล่ช้าง การขุดร่องหรือคูรอบพื้นที่เกษตรกรรม การใช้คนขับไล่ช้างป่า ปลูกป่า โปร่งเทียม การจ่ายค่าชดเชย การดำเนินการแก้ไขปัญหาช้างป่า ด้านการเมือง และบทบาทของหน่วยงานราชการในพื้นที่และแนวทางที่สอง

แนวทางการแก้ไขปัญหาระยะยาว คือ การทำหมันช้าง การทำผืนป่าให้อุดมสมบูรณ์รองรับช้าง การศึกษาถึงการถ่ายเทประชากรช้างระหว่างพื้นที่ที่อยู่ใกล้เคียงกันของพื้นที่กลุ่มป่าต่าง ๆ การควบคุมพฤติกรรมช้างป่า การจัดตั้งคณะทำงานแก้ไขปัญหาเรื่องช้างป่า

งานวิจัยนี้แตกต่างจากการศึกษาของ อติราช เกิดทอง, ภูวดล บัวบางพู และพิฎา สมมา (2553) ที่ได้ศึกษาพบว่า ในการแก้ปัญหาช้างป่าบุกรุกถิ่นที่อยู่อาศัยและพื้นที่เกษตรกรรมของชาวบ้าน ในเขตตำบลทับช้าง อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี โดยมีการแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ขั้นที่ 1 มีการประชุมระหว่างเจ้าหน้าที่และชาวบ้าน เพื่อแสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนความรู้ และวิธีการในการแก้ไขปัญหา โดยแบ่งออกเป็นระยะสั้นและระยะยาว ในระยะสั้นนั้นจะเป็นการสร้างหอคอยเพื่อสอดส่องดูการเคลื่อนไหวของช้างป่า สามารถช่วยให้ระบุตำแหน่งที่อยู่ของช้างป่าได้ ส่วนระยะยาว คือ การทำให้ผืนป่ามีความอุดมสมบูรณ์ให้เพียงพอต่อการกินของช้าง ผู้วิจัยเห็นว่าองค์ความรู้ดังกล่าวยังไม่สามารถแก้ปัญหาช้างได้เมื่อเทียบกับสถานการณ์ความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าในปัจจุบัน ผลการศึกษายังขาดความเป็นไปได้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาช้างป่า ดังนั้นจึงเห็นว่าเมื่อพิจารณาผลการศึกษาที่ได้รับจากงานวิจัยเรื่องนี้ โดยเฉพาะการศึกษาในด้านการจัดการความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าในพื้นที่ตำบลพลวงทอง อำเภอบ่อทอง จังหวัดชลบุรี เป็นผลการศึกษาที่เป็นองค์ความรู้ใหม่ ปัจจุบันมีความขัดแย้งที่รุนแรงมากขึ้น จำนวนช้างที่เพิ่มขึ้น และความเจริญในสังคม ความเจริญด้านเทคโนโลยีและการแพทย์มีมากขึ้น โดยเฉพาะการทำหมันช้าง และการย้ายช้างไปยังพื้นที่อื่น ที่เป็นวิธีการใหม่สำหรับ ประเทศไทย ที่ทุกหน่วยงานมองว่าเป็นการแก้ไขปัญหาได้จริงลดความขัดแย้งได้ และช้างป่าสามารถดำเนินชีวิตได้ตามวัฏจักรชีวิตที่ควรจะเป็น และอยู่ในพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ อยู่อย่างอิสระ ไม่ต้องถูกฆ่าหรือทรมาน ทำให้คนและช้างป่าอยู่ด้วยกันได้อย่างสมดุล

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

แนวทางการแก้ไขปัญหาระยะเร่งด่วน

1. ผู้ว่าจังหวัดชลบุรีต้องมีนโยบายที่ชัดเจนในการแก้ปัญหาเร่งด่วนในการจัดการความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าในพื้นที่ตำบลพลวงทองประสานกับนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี องค์กรปกครองท้องถิ่นในพื้นที่อำเภอบ่อทอง ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องสนับสนุนงบประมาณในการการจัดการความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าในพื้นที่ตำบลพลวงทอง

2. กำนัน - ผู้ใหญ่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบลพลวงทอง และอาสาสมัครในพื้นที่ต้องจัดให้การตั้งชุดปฏิบัติการเฝ้าระวังและขับไล่ช้างป่าอย่างเร่งด่วน มีการสนับสนุนงบประมาณให้อาสาสมัครในชุมชนเข้าร่วมชุดปฏิบัติการเคลื่อนที่เร็วลาดตระเวนพื้นที่ รวมถึงการให้คำแนะนำประชาชนในพื้นที่

เกี่ยวกับการรับมือกับช้างป่า ตลอดจนให้การช่วยเหลือแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้าที่เกี่ยวกับช้างป่าที่เข้ามาในพื้นที่โดยต้องดำเนินการเชิงรุกมีแผนปฏิบัติการอย่างชัดเจน

แนวทางการแก้ไขปัญหาระยะยาว

1. รัฐบาลต้องกำหนดปัญหาความขัดแย้งระหว่างช้างป่ากับคนให้เป็นวาระแห่งชาติ มีการกำหนดแผนยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาทั้งระบบ มีการบูรณาการร่วมกันในการแก้ไขปัญหาทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองท้องถิ่น ภาคเอกชน ภาควิชาการ และภาคประชาสังคม ปรับเปลี่ยนวิธีการปัญหาแบบสั่งการมาเป็นประสานเชื่อมร้อยในฐานะที่ทุกภาคส่วนเป็นหุ้นส่วนในการแก้ไขปัญหาการจัดการความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่า

2. การกำหนดวาระแห่งชาติรัฐบาลต้องมีการกำหนดแผนปฏิบัติการแบบบูรณาการ (one plan) เชื่อมประสานทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการแก้ปัญหาคนกับช้างป่าเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันและการจัดการช้างป่าในมิติต่าง ๆ เช่น การเฝ้าระวังป้องกันโดยการสร้างแนวตรวจการณ์ช้างป่าในพื้นที่วิกฤต การจัดจ้างพนักงานเฝ้าระวังช้างป่า การสร้างและปรับปรุงสิ่งกีดขวางเพื่อป้องกันช้างออกนอกพื้นที่ ส่งเสริมชุมชนในพื้นที่เสี่ยงสร้างแนวป้องกันช้างป่ารวมไปถึงจัดการและถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านช้างป่าโดยการรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับช้างป่าตามแบบภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นต้น

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

1. การศึกษาเปรียบเทียบการจัดการความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าในพื้นที่ที่มีบริบทแตกต่างกัน

2. การศึกษานิเวศวิทยาช้างป่า การเปลี่ยนแปลงของภาวะโลกร้อนกับปัญหาช้างป่าและสภาวะที่เป็นธรรมกับสัตว์ป่า

3. ศึกษาปัญหาช้างป่าเชิงวิพากษ์ในทางเศรษฐศาสตร์การเมืองเพื่อเปิดโปงรากปัญหาที่แท้จริง

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการวิจัย

องค์ความรู้ใหม่ (New Knowledge) ที่ได้จากผลการศึกษานี้ สามารถสรุปได้ในเชิงวิชาการ ดังนี้

1. ความเข้าใจใหม่เกี่ยวกับโครงสร้างและพลวัตของความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าในพื้นที่เฉพาะการศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า ความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าในตำบลพลวงทอง อำเภอบ่อทอง จังหวัดชลบุรี มิได้เกิดจากการเผชิญหน้าระหว่างคนกับสัตว์เพียงอย่างเดียว แต่เป็นผลลัพธ์ของพลวัตทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขยายตัวของชุมชนและการใช้ที่ดินที่บุกรุกป่าต้นน้ำ โครงสร้างอำนาจและนโยบายขององค์กรปกครองท้องถิ่นที่เอื้อต่อการใช้ทรัพยากรโดยไม่สมดุล การเพิ่มจำนวนของช้างป่าจากมาตรการอนุรักษ์ที่ประสบความสำเร็จ โดยขาดการวางแผนรองรับในระดับพื้นที่

2. การวิเคราะห์ความขัดแย้งแบบบูรณาการข้ามภาคส่วน งานวิจัยนี้นำเสนอกรอบการจัดการความขัดแย้งที่เน้นการบูรณาการหลายภาคส่วน (Multi-stakeholder approach) ซึ่งถือเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่มีนัยต่อการออกแบบนโยบาย โดยเสนอให้ปัญหานี้กลายเป็น "วาระแห่งชาติ" พร้อมแผนยุทธศาสตร์ร่วมระหว่างภาครัฐ ท้องถิ่น ภาคเอกชน นักวิชาการ และประชาสังคม ซึ่งเป็นการยกระดับจากแนวทางแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าไปสู่การวางระบบการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนระหว่างคนกับช้างป่า

3. การให้ความสำคัญกับบทบาทของการเมืองท้องถิ่นในการอนุรักษ์และจัดการพื้นที่ป่า ผลการศึกษาชี้ว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการป้องกันหรือส่งเสริมความขัดแย้งกับช้างป่า ทั้งในด้านการจัดสรรทรัพยากร การวางแผนการใช้ที่ดิน และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ งานวิจัยนี้จึงเสนอแนวคิดใหม่ว่า การแก้ปัญหาความขัดแย้งกับสัตว์ป่าไม่สามารถพึ่งพาเพียงนโยบายจากส่วนกลาง แต่ต้องมีกลไกท้องถิ่นที่เข้มแข็งและร่วมรับผิดชอบ

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กลุ่มชาวบ้าน. (2566, 18 พฤษภาคม). สัมภาษณ์.

กลุ่มชาวบ้าน. (2566, 25 พฤษภาคม). สัมภาษณ์.

กลุ่มชาวบ้าน. (2566, 29 พฤษภาคม). สัมภาษณ์.

กองบรรณาธิการ. (2567). GreenNews *“ดันช้างกลับป่าตะวันออก” ยากเย็น-ยั่งยืน?*. วันที่ค้นข้อมูล 29 พฤษภาคม 2566, เข้าถึงได้จาก https://greennews.agency/?p=36665)

ณชัชชญา ทองจันทร์, พิชัยศักดิ์ หรยางกรู, เดชา ศิริเจริญ, วิสิฐ ญาณภิรัต, ปรพฤติ ฉัตรประภาชัย, ธนสาร จองพานิช และรัฐสภา จุรีมาศ. (2560). มาตรการทางกฎหมายในการจัดการพื้นที่เพื่ออนุรักษ์ช้างป่า. *วารสารนิติสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*, *10*, 115-132.

ญาณธิชา บัวเผื่อน. (2565). *โศกนาฏกรรมที่รัฐบาลเมินเฉย.* วันที่ค้นข้อมูล 29 พฤษภาคม 2566, เข้าถึงได้จาก https://www.moveforwardparty.org/article/15120/

ณัฐพล วงษ์รัมย์ และสมคิด สาลี. (2560). *การวิเคราะห์หาพื้นที่เสี่ยงอันตรายจากช้างป่าด้วยเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ.* บุรีรัมย์: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

The citizen.plus thai pbs. (2566). *ฟังเสียงประเทศไทย: ‘ปัญหาช้างป่า’ การเยียวยาที่ไม่ถูกเมินเฉย.* วันที่ค้นข้อมูล 29 พฤษภาคม 2566, เข้าถึงได้จาก https://thecitizen.plus/node/80214

ปิยะนันท์ มูลตรีมา. (2560). *การศึกษาข้อเสนอการแก้ไขปัญหาการอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนและช้างป่า ในพื้นที่การพัฒนา 2 กระแส.* วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ผู้จัดการออนไลน์. (2563). *ดับสลด! ช้างป่าทำร้ายพระขณะออกบิณฑบาตในเขต อ.บ่อทอง จ.ชลบุรี มรณภาพ สภาพร่างกายฉีกขาด.* วันที่ค้นข้อมูล 29 พฤษภาคม 2566, เข้าถึงได้จาก *h*ttps://mgronline.com/local/detail/9630000108474

พิเชฐ นุ่นโต, ชุติอร ซาวินี, มัทนา ศรีกระจ่าง และชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ. (2561). *เสียงคน เสียงช้างป่า: แนวโน้มการตอบสนองของชุมชนต่อการจัดการปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าในประเทศไทย.* กรุงเทพฯ: กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น.

มูลนิธิสืบนาคะเสถียร. (2563). *แผนแก้ปัญหาช้างป่าออกพื้นที่ เขาอ่างฤาไน กับแนวคิดการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนของคนกับช้างป่า.* วันที่ค้นข้อมูล 29 พฤษภาคม 2566, เข้าถึงได้จาก https://www.seub.or.th/bloging/work/แผนแก้ปัญหาช้างป่า-เขาอ/

วีระพงศ์ โคระวัตร. (2566, 20 พฤษภาคม). หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤาไน. สัมภาษณ์.

วีระพงศ์ โคระวัตร. (2566, 25 พฤษภาคม). หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤาไน. สัมภาษณ์.

สำนักงานเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน. (2563). *รายงานผลการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาช้างป่าพื้นที่ป่ารอยต่อ 5 จังหวัดภาคตะวันออก: พื้นที่จังหวัด.* วันที่ค้นข้อมูล 29 พฤษภาคม 2566, เข้าถึงได้จาก https://chumchon.cdd.go.th/wp-content/uploads/sites/106/2021/09รายงานผลการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาช้างป_compressed.pdf

สำนักบริหารงานกลาง กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. (2566). *'ช้างไทยแนวโน้มเพิ่มขึ้น' กรมอุทยานฯ เผยยุทธศาสตร์แก้ปัญหาคนกับช้างป่าอย่างยั่งยืน*. วันที่ค้นข้อมูล 29 พฤษภาคม 2566, เข้าถึงได้จาก http://news.dnp.go.th/news/23197

สิบเอกอภิณพ มังกรแก้ว. (2566, 19 พฤษภาคม). พัฒนาการอำเภอบ่อทอง. สัมภาษณ์.

องค์การบริหารส่วนตำบลพลวงทอง. (ม.ป.ป.). *สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐาน.* วันที่ค้นข้อมูล 29 พฤษภาคม 2566, เข้าถึงได้จาก https://www.seub.or.th/bloging/news

อติราช เกิดทอง, ภูวดล บัวบางพู และพิฎา สมมา. (2553). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการลดปัญหาช้างป่าบุกรุกทำลายพื้นที่เกษตร ตำบลทับช้าง อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี. *วารสารวิจัยรำไพพรรณี, 14*, 33-41.

Human Elephant. (2564). *สถิติคนกับช้างบาดเจ็บและเสียชีวิต พ.ศ. 2564*. (2564). วันที่ค้นข้อมูล 29 พฤษภาคม 2566, เข้าถึงได้จาก https://humanelephantvoices.org/elephant/thailand-human-elephant-conflict-2021

ภาษาอังกฤษ

Desai, A. A., & Riddle, H. S. (2558). *Human-Elephant Conflict in Asia. U.S. Fish and Wildlife Service and Asian Elephant Support.* Retrieved May 19, 2024, from https://www.fws.gov/international/pdf/Human-Elephant-Conflict-in-Asia-June2015.pdf

McConkey, K., Nathalang, A., Brockelman, W., Saralamba, C., Santon, J., Matmoon, U., Somnuk, R., & Srinoppawan, K. (2018). Different megafauna vary in their seed dispersal effectiveness of the megafaunal fruit Platymitra macrocarpa (Annonaceae). *PLoS ONE, 13*(7), e0198960.

Shaffer, L. J., Khadka, K. K., Van Den Hoek, J., & Naithani, K. J. (2019). Human-elephant conflict: A review of current management strategies and future directions. *Frontiers in Ecology and Evolution, 6,* 235.

Sukumar, R. (2549). A brief review of the status, distribution and biology of wild Asian elephants Elephas maximus. *Int. Zoo. Yearbook. 2006, 40*, 1-8.